

In 2013 is archeologisch onderzoek uitgevoerd in de gemeente Leiderdorp op de vindplaats De Plantage. De opgravingen gingen vooraf aan nieuwbouw ter plekke van wat sinds 2015 Leithonpark wordt genoemd. Al eerder in 1950 waren iets ten noorden van de opgravingslocatie sporen gevonden van een beschoeide geul. Waarnemingen door de AWN in 1978 ten oosten van de opgraving hadden ook goed bewaarde archeologische resten opgeleverd. Kleinschalig vooronderzoek in 2003/2004 maakte duidelijk dat zich op de Plantage resten bevonden van vroegmiddeleeuwse bewoning ter weerszijden van een rivier. Be-slotten werd een deel van de vindplaats op te graven en een deel van het terrein te bewaren als archeologisch monument. De opgraving in 2013 werd uitgevoerd door de Universiteit van Amsterdam (UvA) en Diachron bv. De UvA heeft in 2009 een preferente positie toegekend gekregen voor het onderzoek, conform artikel 49 van de Monumentenwet. De gemeente Leiderdorp en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed traden op als bevoegd gezag. Een wetenschappelijk begeleidingscommissie is gevormd door beide genoemde instans-ties, de UvA en de provincie Zuid-Holland.

De nederzetting ligt langs een geul die is ontstaan bij een doorbraak van een oeverwal van de Oude Rijn in de Romeinse tijd. Daarbij is een waaier aan siltige klei afgezet waarin nederzettingssporen zijn ingegraven en la-ter nieuwe geulen zijn ingesneden. Bewoningssporen uit de Romeinse tijd be-perken zich tot een waterput, verder zijn uit deze periode slechts wat los-se vondsten gedaan tussen het vroegmiddeleeuwse materiaal. Na de Romeinse tijd maar vóór het begin van de 7e eeuw sneed een nieuwe geul in de oudere afzettingen. De geul lag niet vast in het landschap, hij schoof eerst in zuidelijke richting en later in noordelijke richting op. Sporen uit de Vroege Middeleeuwen zijn in drie fasen op te delen. Langs de geul vond kort vóór het midden van de 7e eeuw de oudste Merovingische bewoning plaats, maar daarvan is slechts een spieker bewaard gebleven. Ongeveer tegelijker-tijd werd begonnen met het aanleggen van een beschoeiing langs de geul, maar daarvan is nauwelijks iets bewaard gebleven. Deze beschoeiingen moesten worden vernieuwd rond 680. Uit de late 7e en vroege 8e eeuw zijn een greppel, enkele waterputten, een spieker en wat andere sporen bewaard ge-bleven. Pas 80 tot 100 jaar later werd geïnvesteerd in een volgende beschoeiing, die toen wat robuuster werd uitgevoerd. De beschoeiing uit 760 liep door en was verstevigd met horizontale liggers en vlechtwerk. Enkele jaren voor het einde van de 8e eeuw zijn nog reparaties uitgevoerd aan deze beschoeiing. Kort na 800 vormde zich een nieuwe geul die de loop van de oudere geul grotendeels volgde en daardoor oudere resten opruimde. Ook deze Karolingische geul is beschoeid en vervolgens volgestort met afval uit de nederzetting (STR 525). Dateringen van de beschoeiingen liggen tussen ca. 810 en 840. Voor het hout werden bomen in de omgeving gekapt. Pollenanalyse geeft aan dat het parkachtige landschap dat tot dan toe bestond, in deze fase geheel verdween. Helaas is van de nederzetting zelf nauwelijks iets teruggevonden. Slechts een paar waterputten, enkele ovenkuilen en wat delen van plattegronden van gebouwen

De oorzaak hiervan is de verstoring van alle ondiepe sporen door kuilen uit de 17e eeuw. Toen werd over het hele terrein klei gedolven voor de fabricage van bakstenen en dakpannen. Alleen diep ingegraven sporen, waaronder de geul, zijn niet aangetast door de kleiwinning. Van de geul is ongeveer 600 m² onderzocht. Daarbij kwam een voor Nederlandse begrippen ongewone hoeveelheid vondsten tevoorschijn, in totaal meer dan 200.000 stuks. Het betreft vooral dierenbotten, aardewerk, natuursteen, verbrande leem en metaalslakken. Meer bijzonder zijn de vond-sten van metaal, leer, kammen en touw. Deze laatste vondstgroepen blijven vaak niet goed bewaard in de Nederlandse bodem. In Leiderdorp waren de con-serveringsomstandigheden juist zeer goed en omdat de meeste vondsten scherp zijn gedateerd in de eerste helft van de 9e eeuw, geven de vondsten uit de geul een uitstekend beeld van de materiële cultuur in die tijd. Dierenbot-ten vormden een grote vondstgroep. De bewoners van de nederzetting hielden vooral runderen, verder wat schapen, varkens en een enkel paard. Opvallend veel botten waren van jonge runderen, zodat het boerenbedrijf wellicht op melkproductie was georiënteerd, of op de export van volwassen beesten. Ak-kerbouw werd in de omgeving bedreven. Gerst werd in de omgeving verbouwd, misschien ook rogge en emmertarwe. Maar akkeronkruiden wijzen ook op aan-voer van graan uit zuidelijke streken, voor eigen consumptie of voor de handel. Vis werd ook gegeten. Opvallend veel metalen objecten zijn terugge-vonden in de geul. Het betreft kledingaccessoires zoals mantelspelden, sierraden, gereedschappen, wapens en munten. In en kleine schat zaten onder andere veertien munten en een flinke hoeveelheid naalden. Een flinke hoe-veelheid hekelpennen wijzen op de verwerking van vlas tot linnen. Het maken van linnen en wollen stoffen

was een van de niet-agrarische activiteiten van de bewoners. Naast de hekelpennen wijzen ook honderden fragmenten van weefgewichten daarop. Resten van textiel ontbreken echter geheel. In de ne-derzetting werd aan beide zijden van de geul ijzer gesmeed en verspreid werd wat brons en lood gegoten. Veel vondsten getuigen van het alledaagse leven. De vele resten van leer wijzen op het maken van schoenen door de be-woners. Men gebruikte daarvoor veelal leer van schapen. Haren werden gekamd met versierde hertshoornen kammen, die misschien ook in de nederzetting werden gemaakt of werden aangevoerd vanuit Dorestad. Het gebruiksaardewerk van de Karolingische bewoners kwam erg overeen met dat van de handelsplaats Dorestad en is voor een groot deel uit pottenbakkerijen in de buurt van Keulen en Koblenz afkomstig. Ongeveer de helft van het aardewerk werd niet van verre aangevoerd maar was het resultaat van productie in de regio, mo-gelijk ook in de buurt van de nederzetting. De mensen uit Leiderdorp gebruikten geld. Ongeveer 60 zilveren munten zijn verloren in de geul en pas na 1200 jaar teruggevonden. Het geld is verdiend en uitgegeven, maar Leiderdorp was geen kleine handelsnederzetting. Door de ca. 6 m brede geul konden maar smalle schepen varen en een markt kon er hooguit voor de inwoners zelf zijn. De bewoners van Merovingisch en Karolingisch Leiderdorp waren waarschijnlijk als schipper of compagnon betrokken bij de Friese handel. Ze waren het personeel of collega's van de handelaars uit Dorestad. Misschien leverden ze ook wat proviand, of zaken als touw voor de scheep-vaart. Zo stonden ze in contact met de beroemde handelaars die met goederen naar en van Engeland en Scandinavië voeren. Hoe de nederzetting heette in de vroege middeleeuwen is niet met zekerheid bekend, maar waarschijnlijk betrof het een van de drie plaatsen die met Leithon worden aangeduid in de 9e eeuw.

Rond 840 kwam vrij snel een einde aan de nederzetting. Mogelijk door een overstroming, of door het al even plotselinge terugvallen van de handel in Dorestad, misschien zelfs wel door een plundertocht van Vikingen. In ieder geval werd de oude nederzetting door een dikke laag klei afgedekt. Daarna was er eeuwenlang geen bewoning op het terrein. Pas in de 13 eeuw is er weer activiteit: de Ommedijk werd aangelegd. Bij de Ommedijk zijn enkele paarden begraven. Een stuk gevel en de waterput van een rond 1600 gebouwde boerderij zijn wel gevonden, maar sporen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd vielen buiten het aandachtsveld van het onderzoek. Niets herinnerde meer aan de bloeiende nederzetting uit de 7e tot 9e eeuw, tot de opgravingen in 2013 nieuw licht wierpen op Leithon.